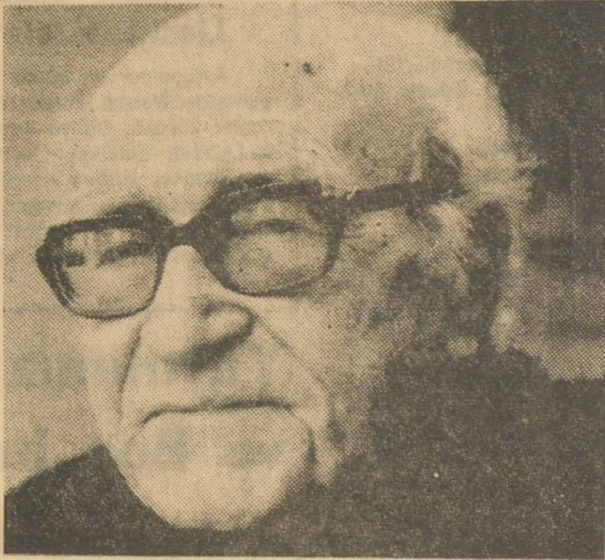

Sevgi SANLI

Doğru bildiğini yazmak uğruna yalnız düşmanlara meydan okumamış, daha zor olanını da göze almış, dostlarıyla da kapışmıştı.

Zekeriya Sertel

Zekeriya Sertel'den aldığım 1 mart 1980 tarihli mektup karşımda duruyor. Paris'ten yola çıktığı son mektuplardan biri, belki de sonuncusu.. Yüce gönüllülmüş, Sabahattin Ali için yazdığım bir yazıyı övmüş.. Herhangi bir konuda eksikimi gördüğümü görmesin, bir güzel pay-lardı beni.. Hem övgüleri hem yergileri için min-net duyuyorum..

Yaşlılığı güzelleştiren üç kişiyi yakından tanımak mutluluğuna erdim: Muhsin Ertuğrul, Nihette de Valols, Zekeriya Sertel. Sağlam bir irade, büyük bir disiplin ve kendilerine duydukları güven... Daha ağızlarını açmadan güçlü kişiliklerinin manyetik alanına girdiğimizi hissederek diniz..

Zekeriya Sertel nice ateşlerin, nice yıkıntılarının arasından geçmiş ama dimdik yürümeği sürdürürebilmişti. İkinci Dünya Savaşında Alman ordularını dışarda ülkeler, içeride gönüller fethederken, Türk basınında Faşizme karşı cesaretle savaşan tek önemli günlük gazete Tan gazetesi olmuştu. Zekeriya Sertel'in başında bulunduğu Tan gazetesi.. Başkaları solcu yazarlara selâm vermede çekinirken o iş vermişti, evinin kapılarını açmıştı.. Sessiz sedasız, lafını bile etmeden. Doğru bildiğini yazmak uğruna yalnız düşmanlara meydan okumamış, daha zor olanını da göze almıştı: dostlarla kapışmayı. Bin bir güçlülükle döndüğü yurdunda el üstünde tutulurken bir «küşel uzlet» terk edilmiş.

Bir konuya değişik açılardan bakabilen, taze görüşler getiren, kalıplaşmamış bir kafası vardı.. Tiyatro yazarı olsa cesitli düşünceleri cesitli kişilere söylettiler çıkardı için içinden.. Kendi kendiyile çelişkiye düşmenin en onurlu yolu diyar-

log yazmaktır.. Ama bir gazeteciden «tutarlı» olması beklenir. Adam bir cümleye başlayınca nasıl bitireceğini kestireceksin.. Zekeriya Sertel'leri Prokrustez'in yatağına yatıramazsınız.. Atika'lı bir haydutmuş Prokrustez. Eline geçen adamları bir demir yatağına yatırır, uzun gelenlerin şurasını burasını keser, kısa gelenleri gere gere uzatır.. Kişileri dilediğimiz ölçülere sokma çabası bizde de var..

Zekeriya Bey, şaşılacak kadar kendi kendine yeten bir adamdı.. Başkalarıyla beraberken de

dostluğunu dolu dolu vermesini bilirdi.. Birlikte çok güzel günlerimiz oldu.. Tiyatrolara, gezmelere gittik.. «Sevgili Doktor» oyunundan sonra Devlet Tiyatrosu sanatçılarından elini öpmesi, Zeliha Berk soy'dan «Tarantu Babu'ya Mektupları» dinlemek, Muhsin Ertuğrul'la buluşup konuşmak onu çok duygulandırmıştı..

Son nefesine kadar çalışkan, dirl, cin gibi.. Son nefesine kadar kimselere ağırlık vermemiş... Doksanıma böyle varabilsem hem yaşama hem ölüme minnet duyardım..

ZEKERİYA SERTEL

Cengiz ÇANDAR

Koca bir 90 yılı ardında bırakıp öte dünyaya göçen Zekeriya Sertel'le aramızdaki yaş farkı 60 yıla yakındı. Ama gene de Zekeriya Sertel ile iki arkadaşlık. Arkadaşlığımız çeyrek yüzyıllık bir özlemden sonra yurda döndüğümüz 1977 yılından bu yana sık buluşmalar, uzun sohbetler ve mektuplarla sürdü.

Çileli ve yüklü bir 90 yıllık ömrün bilgeliği ve açığönüllülüğü ile aramızdaki derin yaş uçurumunu kapatmıştı. Zekeriya bey ya da Üstpd, bizlerle heyecanlanır, bizlerle eğlenir, ağzımızdan dökülen her derme çatma görüşü ciddiye alır, önem verir ve saatlerce tartışabilirdi. O, bizlerden biriydi ve işte bunun için arkadaşlık. Ve işte bunun için Zekeriya Sertel 90 yaşında bir gençti. Hiç yaşlanmadı. Bu yüzden de aramızdan vakitsiz ayrıldı.

Zekeriya Sertel'i tanımak bir büyük imtiyaz, hiç tanıyamamış olmak ise gerçekten bir daha ele geçmeyecek bir fırsat ve kayıptır.

Zekeriya Sertel'i tanımak öylesine bir imtiyazdı ki, onunla konuşmak bir anlamda Türk toplumunun yaklaşık yüz yıllık tarihiyle tanışmak demektir. Kurtuluş Savaşı öncesinden bugünlere tanımadığı yazar, gazeteci, sanatçı ve siyaset adamı neredeyse kalmamıştı. Sertel'le konuştuğumuz, Meşrutiyet yıllarından 1980'lere Türkiye tarihinde gezintiyeye çıkarınız.

Ömrünün çeyrek yüzyılını dünyanın dört köşesinde zoraki sürgünde geçirmişti. Onunla birlikte, Avrupa'ya, Amerika'ya, Sovyetler'i, Çin'i de dolaşabilir, eşsiz belleğinden, keskin gözlemlerinden yudum yudum içebilirdiniz.

Ömer Seyfettin'i, Halide Edip'i, Nazım'ı tanıyabileceğiniz gibi İlyaz Ehrenburg'la, Neruda'yla, isimlerini hiç duymadığımız Azerbaycan sanatçılarıyla da tanışabilirdiniz.

Aslında, salt Zekeriya Sertel'i tanımış olmakla da yetinbilirdiniz. Büyük ya da küçük, yaşlı ya da genç, kim olursa olsun, insana değer vermek, doğru bildiği düşünce ve davranışlar söz konusu olduğunda uzlaşma sözcüğünü sözlükten silmek. Bütün bunları erdem sayıyorsanız Zekeriya Sertel'i tanımalıydınız.

Bu «dikkafalılığı», bu «sözünü esirgemezliği» değil midir Zekeriya Sertel'in başına onca corap ördüren? Delicesine tutkun olduğu Türkiye'nin kapılarını onun yüzüne dile kolay 25 yıl bu yüzden kapamamışlar mıdır? İkinci Dünya Savaşının puslu ortamında faşizme karşı demokrasi bayrağı gibi dalgalanan gazetesini başına bu yüzden yıkmamışlar mıdır?

Bir kez anlatmıştı: Türkiye Cumhuriyeti ilk resmi basın kuruluşunu, Matbuat Umum Müdürlüğünü kuracaktır. Gazi Mustafa Kemal, Genel Müdürlük için ülkenin seçkin gazetecisi M. Zekeriya'yı düşünür. Zekeriya Sertel Ankara'ya çağrılır. İsmet Paşa ile Köşk'e çıkarlar.. Yolda İsmet Paşa Sertel'e devrin tek partisinin organı Hakimiyetli Milliyet gazetesi hakkın da ne düşündüğünü sorar.. Zekeriya Sertel'in kafasında parti organı olmak ile gazetecilik kavramlarının buluşmasına yer yoktur.. Yanıtı kısa ve kesin olur: «Ben, o isimde bir gazete duymadım..» İsmet Paşa'nın yüzü asılır, «Bunu sakın Gazi'nin yanında söylemeyin» der. Zekeriya Sertel bu. Mümkün mü söylemesin.. Aynı soru Köşk'te de sorulur. Aynı yanıt verilir.

«Kafa tutmak» ya da «dilini tutmak»ta uzmanlaşmış Zekeriya Sertel, kalemini tutamamakta da öylesine rakipsizdi ki, sağcısından solcusuna kim bilir, belki de düşmanı dostundan fazlaydı. .

Gözlerinin dolduğuna ve boğazının düğümlendiğine iki kez tanık oldum.. Eş Sabiha hanımdan ve en yakın arkadaşı Nâzım Hikmet'ten söz edilirken..

Bu yüzden, Nazım'ın son yıllarıyla ilgili anılarını yayınladıktan sonra, kendisine yönelttilen ama saygı ve haklılık sınırlarını aşan bir takım eleştirilerden rahatsızlık duymuş ve dostsuz olmadığını kanıtlamak istercesine onu görmeye gitmiştim..

Tüm yaşamında ardı arkası kesilmeyen baskılar ve saldırılarla bunaltılmış, çeyrek yüzyıldır yurdundan dışarda tutulmuş bu boyuneğmez özgürlük savaşçısına üzülmemesini söylemeyi amaçlıyordum..

«Aldırma» diye teselli etmişim beni.. «Biz bu ömürde neler gördük.. Şerbetliyizdir. Üzme canını..»

Daha 90 yaşındayken dostlar meclisi mi terkettiler gittin. Şimdi beni kim teselli edecek?...

